

ΑΡΧΟΤΕΛΕΙΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

Ἡ ὁσημέραι προϊούσα ἀνάπτυξις τῶν βυζαντιακῶν σπουδῶν καὶ τὸ αὐξανόμενον ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς λογοτεχνίας τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ τῆς τουρκοκρατίας πολλὰ κενὰ ἐν ταῖς μελέταις ἡμῶν καθιστάνει αἰσθητά. Πολλὰ εἶνε τὰ *Desiderata*, τὰ παραλειπόμενα ἢ μᾶλλον ἐλλείποντα βοηθήματα τῶν μελετῶν ἡμῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὰς μελέτας τὰς ἀναφερομένας εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Τινὰ δὲ τούτων ἀνέγραψα ἐν τοῖς ἑμοῖς *Byzantinische Desiderata*¹, ἅτινα καὶ ἑλληνιστὶ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Βυζαντιακὰ παραλειπόμενα συμπεριέλαβον καὶ κατόπιν εἰς τὰς Μικτὰς σελίδας*².

Ἐκ τῶν πολλῶν ἄλλων, ἅτινα δύνανται νὰ προστεθῶσιν εἰς τὰ ὑπ' ἐμοῦ τότε ὑποδειχθέντα κενὰ καὶ τὰς ἐκφρασθεῖσας εὐχὰς, οὐκ ἀναξία λόγου εἶνε ἡ ἐπιδίωξις ἀκριβεστέρας μελέτης καὶ πληρεστέρας ἐκδόσεως τῶν κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους καὶ κατόπιν γραφειῶν ἐπιστολῶν.

Τὸ εἶδος τῆς ἐπιστολογραφίας, οὗ εἶχον ἐπιμεληθῆ ἦβη, οἱ ἀρχαῖοι, εἴπερ τι καὶ ἄλλο ἐκαλλιέργησαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ ἐξηκολούθησαν θεραπεύοντες οἱ τουρκοκρατούμενοι Ἕλληνες. Ἐπιχορμεν κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἐπιστολογράφους, ὧν σώζονται ἑκατοντάδες ὅλαι ἐπιστολῶν. Οὐδὲ περιωρίζοντο μόνον γράφοντες ἐπιστολὰς οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ κατόπιν Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ εἰς συλλογὰς συνελέχθησαν αἱ τοιαῦται ἐπιστολαὶ ἐνίοτε μὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐπιστειλάντων, ἄλλοτε δ' ὑπ' ἄλλων ἀντιγραφῶν. Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οἱ ἐπιστολογράφοι πολλάκις περιωρίζοντο ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν εἰς λογοτεχνικὰ παίγνια

¹ Ἐν τῇ *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Α' (1892) σ. 185.

² Μικτὰὶ σελίδες. Ἐν Ἀθήναις. 1903 σ. 362 κ. ε.

ἢ ἀοριστολογίας, τοῦτο δ' οἱ συλλογεῖς δὲν συνέλεγον πάντοτε τὰς ἐπιστολάς ὠρισμένως ὡς ἔργα τοῦ ἐπιστελλαντος καὶ ἐξ ἐνδιαφέροντος περὶ αὐτοῦ ἢ τῶν εἰς οὓς ἐπέστελλε καὶ τῶν γεγονότων εἰς ἃ ἀνεφέροντο, ἀλλ' ἀπλῶς καὶ γενικῶς ὡς συγγραφικὰ κομψοτεχνήματα ἢ ὡς ἐπιστολικοὺς τύπους. Διὸ ἐθεωρεῖτο πολλάκις περιττὴ ἢ ἀντιγραφή τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰς ὃν ἐστέλλετο ἢ ἐπιστολῆ ἢ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιστελλαντος ἢ ἐπέγραφον οἱ ἀντιγραφεῖς ἀνεπιστάτως τὰς λέξεις *Τῷ αὐτῷ*. Καὶ ἐτι δὲ περαιτέρω προσέθησαν, ἢ συμπήξαντες ἐπιστολάρια, περιέχοντα δείγματα ἐπιστολογραφίας ἐξ ἐπιστολῶν ὑπὸ διαφόρων γεγραμμένων ἢ καὶ μεμονωμένας ἐπιστολάς ἀντιγράφοντες ἀπλῶς χάριν τοῦ τύπου καὶ ἀντικαθιστάνοντες τὰ τυχὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς περιεχόμενα κύρια ὀνόματα διὰ τῆς λέξεως *ὁ δεῖνα*. Ἐντεῦθεν πολλαὶ προήλθον συγχύσεις. Ἐν μὲν συλλογαῖς ἐπιστολῶν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς δὲν κατεβλήθη ἢ προσήκουσα φροντίς, ὅπως αὗται καταταχθῶσι κατὰ χρονολογικὴν ἀκολουθίαν, ἀλλοτε δὲ συνανεμίχθησαν ἐπιστολαὶ διαφόρων ἀνδρῶν ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἄλλοτ' ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους ἀπευθυνόμεναι ἐμφανίζονται ὡς πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σταλεῖσαι ἢ τἀνάπαλιν ἐπιστολαὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσαι διεύθυνσιν ἐχωρίσθησαν ὡς εἰς διαφόρους πεμφθεῖσαι· τέλος δὲ καὶ ψευδεπίγραφοι ἐπιστολαὶ δὲν λείπουσι.

Τοιαῦται καὶ ἄλλαι συγχύσεις καθιστάνουσι λίαν ἐπισφαλῆ τὴν πρὸς ἱστορικοὺς μάλιστα σκοποὺς χρῆσιν τῶν ἐπιστολῶν· δυνάμεθα δὲ νὰ εἴπωμεν, ὅτι οὐδὲν ἴσως εἶδος λογοτεχνικὸν ἐπιδέχεται ἢ μᾶλλον ἀπαιτεῖ αὐστηροτέραν ἐφαρμογὴν τῆς κριτικῆς πρὸς διάγνωσιν τῶν πράγματι γραψάντων τὰς ἐπιστολάς καὶ τῶν ἀληθῶν παραληπτῶν.

Τοσοῦτῃ δὲ μᾶλλον εἶνε ἀναγκαῖα ἢ τοιαύτη κριτικὴ καὶ ἡ διευκόλυνσις τῆς χρήσεως τῶν ἐπιστολῶν, καθότι τὸ εἶδος τοῦτο, παρὰ τὸ ἐζητημένον καὶ τὴν ἐπιτήδευσιν τῶν τε Βυζαντινῶν καὶ τῶν κατὰ μίμησιν αὐτῶν ἐπιστολογραφούντων μεταγενεστέρων

Ἑλλήνων καὶ τὴν ἐκ πρώτης ἀπόψεως φαινομένην ἀσημότητα τοῦ λογοτεχνικοῦ τούτου εἴδους, πολὺ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς διαφώτισιν ἱστορικῶν γεγονότων.

Ἴδου ὅποιά τινα ἔγραψα ἀλλαχοῦ προχειρῶς περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, προκειμένου περὶ ἐπιστολῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς χρόνους τῶν τελευταίων Παλαιολόγων καὶ εἰς τὸ δεσποτάτον τῆς Πελοποννήσου·

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου καὶ αὐτὸ τὸ κατ' ἀρχὰς καὶ ἐξ ἐπιπολαίου κρίσεως φαινόμενον ἀσημον, ἀκριβέστερον μελετώμενον καὶ συσχετιζόμενον πρὸς ἄλλα, γίνεται πηγὴ φωτὸς ἀπροσδοκήτου. Τοῦτο ἰσχύει ἐπὶ παραδείγματι καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἐκ πρώτης ἀπόψεως δυναμένου νὰ νομισθῇ ἀχρήστου καὶ δεθῆναι ἐν τοιαύταις μελέταις παρέλκοντος εἴδους τῶν ἐπιστολῶν. Εἰς τί χρησιμεύουσιν, ἴδύνατο νὰ ἐρωτηθῇ, ἐπιστολαὶ οὐδεμίαν ῥητῶς παρέχουσαι ἱστορικὴν εἴδησιν, ἀλλ' ἀπλῶς βαττολογοῦσαι ἐπὶ τὸ ῥητορικώτερον καὶ πολλάκις οὐδὲν τι ἄλλο ἔχουσαι τὸ ἐνδιαφέρον πλὴν τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνδρός, εἰς ὃν ἀπευθύνονται, καὶ τούτου ὄντος οὐ σπανίως ἀγνώστου, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τούτου στερούμεναι; Καὶ ὅμως καὶ τοιαῦται κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνάξια λόγου ἐπιστολαὶ ἀποβαίνουσι χρησιμώταται εἴτε διὰ συσχέτισμοῦ πρὸς ἐπιστολὰς τοῦ εἰς ὃν ἀπευθύνονται, ἂν οὗτος εἴνε γνωστός, εἴτε διὰ διευκρινήσεως τῶν κατὰ τοὺς ἀνδρας εἰς οὓς ἀπεστέλλοντο, καὶ τῶν χρόνων, καθ' οὓς οὗτοι ἐζήσαν. Ἄρκει πρὸς τοῦτο νὰ ἀναφέρω τὴν ἔξοχον μονογραφίαν τοῦ Κρουμβάχερ περὶ τῶν ἄλλως ἀπλῶς θεολογικῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ Γλυκᾶ¹.

Χάριν δὲ διευκολύνσεως τῆς διαγνώσεως τῶν πραγματικῶν ἐπιστολογράφων καὶ τῶν ἀληθινῶν παραληπτῶν, ἥτις οὐ μικρὸν θέλει προδιθάσῃ τὸ ἔργον τῆς κριτικῆς καὶ τῆς τελεφεύου χρησιμοποίησεως τῶν ἐπιστολῶν, μεγάλως θέλει ὠφελῆσαι ἡ συγκρότησις πίνακος ἀρχοτελειῶν τῶν ἐκδεδομένων καὶ ἀνεκ-

¹ Σπυρ. Π. Λάμπρου «Τὰ Παλαιολόγια καὶ Παλοποννησιακά μου» ἐν Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παγκρασοῦ τοῦ ἔτους 1915 σ. 241.

δότων ἐπιστολῶν, ἦτοι τῶν πρώτων λέξεων τῆς ἀρχῆς ἐκάστης καὶ τῶν τελευταίων τοῦ τέλους. Εἶνε δὲ ἀναγκαῖα ἡ συμπεριληψίς καὶ τοῦ τέλους, διότι οὐκ ἐλίγαι ἐπιστολαὶ περισώζονται ἐν τοῖς κώδιξιν ἀκέφαλοι, ὥστε μόνον ἐκ τοῦ τέλους δύνανται νὰ διαγνωσθῶσι. Τοιοῦτος πίναξ πρέπει νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὰς ἐπιστολάς τῆς ἀρχαιότητος, διότι συμβαίνει ἐνίοτε καὶ τοιαῦται νὰ εἶνε ἀναμεμιγμένα μετὰ μεσαιωνικῶν ἐπιστολῶν ἐν τοῖς κώδιξιν, ὡς π. χ. ἐν τῷ Βιενναίῳ Phil. gr. 344, ἐν ᾧ εὕρισκομεν ἀναμεμιγμένας ἐπιστολάς Ἀλκισθένους, Ἀπολλωνίου, Κράτητος, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Νικολάου πατριάρχου, Νικήτα μαγίστρου καὶ ἄλλων ὡς καὶ πολλὰς ἀνωνύμους. Δύνανται δὲ μόνον νὰ αποκλεισθῶσιν αἱ ἐπὶ παύρου πολυαριθμόταται ἐν Αἰγύπτῳ εὕρεθῆσαι καὶ ἔτι εὕρισκόμεναι ἐπιστολαί, ἅτε ἰδίαν ἀποτελοῦσαι τάξιν καὶ οὐδέποτε ἀντιγραφείσαι ἐν κώδιξι βυζαντινοῖς ἢ τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ.

Ὁ προτεινόμενος ὑπ' ἐμοῦ πίναξ πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ περιλάβῃ μόνον τὰς πρώτας λέξεις τῆς ἀρχῆς τῶν τ' ἐκδομένων καὶ τῶν ἐν κώδιξιν ἔτι ἀνεκδότων ἐπιστολῶν. Καὶ χρησιμωτάτη μὲν θὰ ἦτο καὶ ἡ συμπεριληψίς τοῦ τέλους τῶν ἐπιστολῶν διὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα λόγον, ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἤθελεν ἐξογκῶσαι ὑπὲρ μέτρον τὸ βιβλίον, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παραλειφθῇ. Πράγματι καὶ μόνον τὰς ἀρχὰς τῶν ἐπιστολῶν ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὁ πίναξ δὲν προτείνω θάπαρτιση βιβλίον ὀγκωδέστατον. Δὲν πρέπει νὰ λησμονήσωμεν, ὅτι αἱ περὶ ὧν πρόκειται ἐπιστολαὶ ἀνέρχονται εἰς χιλιάδας πολλὰς. Ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσω, ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Συνεαίου ἀνέρχονται εἰς 156, αἱ τοῦ Μιχαὴλ Ψέλλου, ἃς ἐξέδωκεν ὁ Σάθας, εἰς 208, αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδοθεῖσαι τοῦ Μιχαὴλ Ἀκομινάτου εἰς 180, αἱ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου εἰς 244, αἱ τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου εἰς 242, αἱ τοῦ πατριάρχου Φωτίου εἰς 260, αἱ τοῦ Βασιλείου τοῦ μεγάλου εἰς 366, αἱ ἐν τῷ Μαρκιανῷ κώδικι 446 ἀνεκδοταὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Μιχαὴλ Γαβρᾶ εἰς 451, αἱ τοῦ Δημητρίου Κυδωνίῃ αἱ γνω-

σταί εἰς τὸν Jorio¹, καίπερ μὴ γινώσκοντα ἅπαντας τοὺς σωζομένους κώδικας, εἰς 382, αἱ τοῦ Μαξίμου Πλανούδη εἰς 121, αἱ ὑπὸ τοῦ Θεαγένους Λιθαδᾶ ἐκδομέναι Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων εἰς 100. Ἴδου ἀμέσως καὶ προχείρως 2342 ἐπιστολαὶ δέκα μόνον ἐπιστολογράφων. Καὶ εἰς ἓνα ἢ δύο μόνον στίχους ἂν περιορίσωμεν κατὰ μέσον ὄρον διὰ καταλλήλου διατάξεως, ὅταν ὑποδεικνύω κατωτέρω, τὴν ἀρχὴν ἐκάστης ἐπιστολῆς καὶ τὴν θήλωσιν τοῦ γράψαντος καὶ τῶν εἰς ἓν ἐγράφη ἐκάστη, καθ' ὅσον εἶνε οὗτοι γνωστοί, ἢ τὴν σημείωσιν ὅτι ὁ ἕτερος τούτων ἢ ἀμφότεροι εἶνε ἄδηλοι ὡς καὶ τὸ ποῦ εὑρίσκειται ἐκδομένη ἐκάστη ἐπιστολὴ ἢ ἐν τίνι κώδικι σώζεται ἀνεκδότος, ἐπειδὴ οὕτως ἐκάστη σελὶς μόνον εἴκοσι περίπου ἐπιστολάς θὰ περιλάβῃ, θὰ χρειασθῶμεν χιλίας καὶ πλέον πιθανῶς σελίδας διὰ τὸ ὅλον ἔργον.

Θὰ ἦτο λοιπὸν πολυδαπανωτάτη ἡ ἔκδοσις τοιοῦτου διτόμου περίπου πίνακος, οὗτινος ἄλλως ἐλάχιστα ἀντίτυπα ἤθελον διατεθῆ χάριν τῶν κυριωτέρων δημοσίων βιβλιοθηκῶν καὶ ἐλαχίστων, εἰς τὰ δάκτυλα μετρουμένων, ἰδιωτῶν.

Δὲν θὰ ἦτο δὲ καὶ εὐκόλος ἡ σύνταξις τοῦ ἔργου. Πολλὰ μὲν τῶν βιβλίων, ἐν οἷς ἔχουσιν ἐκδοθῆ ἐπιστολαί, εἶνε δυσεύρετα, καὶ θὰ παρίστατο ἀνάγκη μικρᾶς διατριβῆς ἐν τινι τῶν πόλεων τῶν ἔχουσῶν τὰς πλουσιωτάτας τῶν βιβλιοθηκῶν, οἷον ἐν Λονδίνῳ, Βερολίνῳ ἢ Παρισίοις. Πολὺ δὲ μεγαλειτέρας δυσκολίας καὶ δαπάνας θὰ ἐπέφευεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ τόπου ἐξευρευνήσεως τῶν ἅπανταχοῦ γῆς διεσπαρμένων κωδίκων τῶν περιεχόντων ἀνεκδότους ἐπιστολάς, ἐφ' ὅσον οἱ ἐκδομένοι κατάλογοι δὲν περιέχουσι τὰς ζητούμενας ἀρχὰς ἐπιστολῶν, τοὺς γράψαντας ἢ τοὺς εἰς οὓς αὐταὶ ἀπευθύνονται.

Καὶ ἄλλα δὲ ζητήματα θὰ ἐγεννῶντο. Εἰς τίνα ἔκδοσιν θὰ παρέπεμπεν ἐκάστοτε ὁ συντάκτης τοῦ πίνακος; καὶ θὰ ἦτο

¹ L'epistolario di Demetrio Cidone ἐν τοῖς Studi italiani di filologia classica Τόμ. Δ' (1896) σ. 257 κ. ἔ.

δυνατὸν νάναγράψῃ ἅπαντας τοὺς κώδικας, ἐν οἷς περιέχεται ἀνεκδότος τις ἐπιστολή; Πρὸς τοιοῦτο ἔργον δὲν θὰ ἴηκει βίος ὅλος. Διὰ τὰ ζητήματα ταῦτα θὰ ἐλύοντο ἀπλούστερόν πως διὰ τῆς παραπομπῆς μὲν εἰς τὴν κυριωτέραν καὶ προχειροτέραν ἐκδοσιν, ὅταν ὑπάρχωσι καὶ ἄλλαι παλαιότεραι ἢ σπανιώτεραι ἢ ὀλιγώτερον γνωσταί, οἷον εἰς τὴν Πατρολογίαὶν τοῦ Migne, προκειμένου περὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ τινων τῶν Βυζαντινῶν, διὰ μνείας δ' ἑνὸς καὶ μόνου κώδικος ἐκ τῶν περιεχόντων ἀνεκδότους ἐπιστολάς, ἐκείνου, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ παράσῃ ἀσφαλέστερον μὲν τὸ κείμενον τῶν ἀρχικῶν λέξεων, πληρεστεράς δὲ τὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ γράψαντος καὶ τοῦ παραλήπτου.

Μεθ' ὅλα ταῦτα καὶ εἰς ἐμὲ φαίνεται, ὅτι ἀναγκαιότατον μὲν τὸ καὶ χρησιμώτατον προτείνω, ἀλλ' Ἄρκαδίην αἰτῶ. Μόνον διὰ γενναιοτάτης χορηγίας πολιτείας τινὸς ἢ ἀκαδημίας θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ ἔργον. Ἀλλὰ μὴ τοιαῦται δαπάναι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατεθῶσι χάριν ἔργων ἐτι ἀναγκαιωτέρων;

Καταντᾶ λοιπὸν ἡ πρότασίς μου νάπολήξῃ ἀπλῶς, τὸ γε νῦν ἔχον, εἰς ἓν *ritum desiderium*. Ἄλλ' οὐχ ἦττον, ἵνα καταδειχθῇ κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθῇ ποτε τοιοῦτον ἔργον, ἔπωςδὴ ποτ' ἐπιχειρούμενον, συνοψίζω ἐνταῦθα τὸ σχῆμα τῆς ἐκτελέσεως καὶ παρέχω μικρὸν δείγμα ἐκδόσεως τοιούτου πίνακος.

Καὶ δὴ νομίζω, ὅτι χάριν ἀποφυγῆς μακρολογίας καὶ τοῦ ὅσον ἔνεστι μεγαλειτέρου περιορισμοῦ τῆς ἐκδόσεως εἰς τὰ κατὰ τὸ δυνατὸν βραχύτατα ὅρια πρέπει νὰ προηγηθῇ βιβλιογραφία τῶν ἐκδόσεων τῶν ἐπιστολῶν, εἰς ἃς θὰ γίνωνται αἱ παραπομπαί, προτασομένης ἐπιτημήσεως δηλωτικῆς τῆς ἐκδόσεως κατὰ τὰ κατωτέρω δεικνύμενα. Θὰ ἔπωνται δὲ αὐταὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν ἐπιστολῶν ὑπ' ἀριθμὸν αὐξόντα, κατατεταγμέναι κατ' αὐστηρὰν ἀλφαθητικὴν τάξιν, μεθ' ἐκάστην δὲ αὐτῶν θὰκολουθῶσι τὰ ὀνόματα τοῦ ἐπιστολογράφου καὶ τοῦ παραλήπτου, ὅταν εἶνε

γνωστοί, ἢ αἱ λέξεις Ἀδήλου περὶ ἀγνώστου ἐπιστολογράφου καὶ ἡ ἐπίτησις ἀν. (= ἀνεπίγραφος) περὶ ἀγνώστου παραλήπτου ὡς καὶ παραπομπὴ εἰς τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου βιβλιογραφίαν ἢ ὁ ἀριθμὸς καὶ τὸ φύλλον τοῦ κώδικος μετὰ τῆς μνείας τῆς οἰκείας βιβλιοθήκης, ὅταν πρόκειται περὶ ἀνεκδότου ἐπιστολῆς. Βιβλιογραφίαν δὲ τῶν καταλόγων κωδίκων θεωρῶ περιττήν, ὡς προῖπιθεμένην γνωστὴν εἰς τοὺς εἰδικῶς περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολουμένους καὶ διευκολυνομένην ἄλλως ὑπὸ τῶν τοῦ *Gardthausen* Sammlungen und Cataloge griechischer Handschriften καὶ τῶν οἰκείων συμπληρωμάτων τοῦ βιβλίου τούτου. Ὅταν δὲ τυχὸν πρόκειται περὶ μεμονωμένης τινὸς ἢ τυχαίας περιγραφῆς κώδικος, δύναται νὰ γείνη παραπομπὴ εἰς αὐτήν. Ἐν τέλει δὲ τοῦ βιβλίου θὰ ἐπακολουθῶσιν ἀλφαριθμητικοὶ πίνακες τῶν ἐπιστολογράφων καὶ τῶν παραληπτῶν μετὰ παραπομπῶν εἰς τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν τῶν ἀρχῶν ἐπιστολῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Προηγείται τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον ἢ ἐπὶ ἀρχιερέων τὸ κύριον ὄνομα).

- Ἀδραμυτηνοῦ Μανουὴλ ἐν ταῖς τοῦ *Emile Legrand* Cent-dix lettres grecques de Français Filelfe (Ἐν Πιρραΐσις. 1892) σ. 351 κ. ἔ.
- Ἀκομινάτου Μιχαὴλ τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα τὰ πλεῖστα ἐκδιδόμενα νῦν τὸ πρῶτον ὑπὸ Σπυρ. Π. Λάμπρου. Ἐν Ἀθήναις. 1880. Τόμος Β'.
- Ἀρέθα Ῥητορικαὶ ἐπιστολαί (Σωκρ. Β. Κουγέα Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἐν Ἀθήναις 1913. Ἐπίμετρον σ. 139 κ. ἔ.).
- Γενναδίου Σχολαρίου Ἔργα (Σπυρ. Π. Λάμπρου Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά. Ἐν Ἀθήναις. 1912. Τόμος Β' σ. 179 κ. ἔ.).
- Εὐγενικοῦ Ἰωάννου Ἐπιστολαί (Σπυρ. Π. Λάμπρου Παλαιολόγεια καὶ Πελοποννησιακά. Ἐν Ἀθήναις 1912. Τόμος Α' σ. 143 κ. ἔ.).
- Eustathii metropolitae Thessalonicensis Opuscula ἐκδ. Th. Tafel. Ἐν Φραγκοφορείῳ. 1832 σ. 308 κ. ἔ.

- Θεοφάνους Μηδείας** ἐπανεκδόσις ἐπιστολῶν (Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. 10 σ. 258 κ. ἐ.).
- Iohannis Euchariorum metropolitae** quae in codice Vaticano graeco 676 supersunt. . . descripsit *Paulus de Lagarde*. Ἐν Γουτίγγη. 1882 σ. 51 κ. ἐ.
- Καβάσιλα Νεΐλου** ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀνεψιὸν τὸν ἅγιον κυρὸν Νικόλαον τὸν Καβάσιλαν ἐν τοῖς τοῦ *Christ. Fr. Matthaei* Ποικίλῃ Ἑλληνικῇ seu *Varia graeca*. Ἐν Μόσχῃ. 1811 σ. 246 κ. ἐ.
- Κράτητος** Ἐπιστολαὶ ἐν τοῖς *Epistolographi graeci* ἐκδ. *Rud. Hercher*. Ἐν Παρισίοις. 1873 σ. 205 κ. ἐ.
- Κριτοπούλου Μητροφάνους** Δύο ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι πρὸς Γρηγόριον Κουέκχιον (Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. 10 σ. 322 κ. ἐ.).
- Μαυροκορδάτου Ἀλεξάνδρου** τοῦ ἐξ ἀπορρήτων Ἐπιστολαὶ ρ'. Ἐκδεδόνται ἐπιστολῇ Θ. *Αἰβαδῆ*. Τεργέστη. 1879.
- Νικολάου Α' Πατριάρχου** Ἐπιστολαὶ ἐν τῇ τοῦ *Migne* *Patrologia graeca* Τόμ. ΡΙΑ' σ. 18 κ. ἐ.
- Paléologue Manuel** *Lettres publiées d'après trois manuscrits par Émile Legrand*. Ἐν Παρισίοις. 1893.
- Planudis Maximí monachi** *Epistulae*. Edidit *Maximilianus Treu*. Ἐν Βρατισλαβίᾳ. 1890.
- Fileffe François** *Cent-dix lettres grecques publiées . . . par Émile Legrand*. Ἐν Παρισίοις. 1892.
- Φωτίου Πατριάρχου** Ἐπιστολαὶ . . . ὑπὸ Ἰωάννου Βαλέττα. Ἐν Λονδίῳ. 1864.
- Ψελλοῦ Μιχαήλ** Ἱστορικαὶ λόγοι, ἐπιστολαὶ καὶ ἄλλα ἀνέκδοτα (Σάθα Μεσοιωτικῆς βιβλιοθήκης Τόμος Ε'). Ἐν Παρισίοις. 1876.

ΑΡΧΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

1. Ἄγεῖς δι' ἅκων εἰς ἡμῶς ἡμαρτες. Φωτίου (σ. 482) Θεοφάνει δικόνῳ.
2. Ἄπαξ, σοφώτατε, ἵνα μηδὲν πλέον ἐρῶ. Μιχαήλ Ψελλοῦ (σ. 330) Λογοθέτῃ τοῦ δρόμου.
3. Ἀνικρὺς ἐστὶ πρὸς ἀνδρὸς ἐπιτηδείου. Μανουήλ Παλαιολόγου (σ. 26) Πόθῳ.
4. Ἀπειλήφα παρὰ σοῦ, περιβλεπτε. Μιχαήλ Ψελλοῦ (σ. 255) ἀν.
5. Ἀρά τις τοῦδε τάνδρως. Μαξίμου Πλανοῦδη (σ. 147) τῷ αὐτῷ (Μελχισεδέκ;)

6. Αὐτάραχος μὲν τὴν ἀρχὴν ὁ ἄνθρωπος. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 334) ἀν.
7. Βέλτιστε ἀνδρῶν, ἀχθομαι. Δημητρίου Κυδώνη ἀν. ἐν Burneianus Λονδίνου 75 φ. 243^a.
8. Γῆν μὲν πολλὴν ἐπῆλθε σου. Μανουὴλ Παλαιολόγου (σ. 21) Κυδώνη.
9. Δέσποτά μου ἄγιε. Ἰωάννου Εὐχαΐτων (σ. 89) ἀν.
10. Διαπόντιός σοι ἐξ ἡμῶν αὐτὴ. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 319) ἀν.
11. Δοκοῦντος τὰ γράμματα. Γρηγορίου Ἀκινδύνου Λαπίθῃ ἐν Μαρκανῶ 155 ἀρ. ἐπιστ. 50.
12. Δύο μὲν ἤδη δεδέγμεθα. Μιχαὴλ Ἀχομινάτου (σ. 281) Γεωργίῳ Βαρδάνῃ.
13. Ἐγὼ μὲν ᾤμην τῆς ὑμῶν πλατυνομένης βασιλείας. Φωτίου (σ. 533) τῷ αὐτῷ (βασιλεὶ Βασιλείῳ).
14. Ἐγὼ τῶν ἐπαιούντων τὴν μὲν γνώμην φιλοῦ. Δημητρίου Κυδώνη Καδάσιλα ἐν Burneianus Λονδίνου 75 φ. 157^a.
15. Εἰ μὲν ἀλώσιμον ἴδεις σε. Μιχαὴλ Ἀχομινάτου (σ. 275) Ἰωάννη Καλοκαιρῷ.
16. Εἴτε ἀμβροσίας εὐπόρουν. Μιχαὴλ Ψελλοῦ (σ. 380) πρὸς τὸν βασιλέα.
17. Ἐμαθον ἀπὸ τῶν αὐτόθι πρὸς τινος. Ἰωάννου Εὐγενικοῦ (σ. 166) Νικηφόρῳ πρίγκιπι (Χειλᾶ).
18. Ἐνεαρίζειν ὥσπερ ἡμῖν πάρεσι. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 341) Λέοντι Γουδέλῃ.
19. Ἐπῆλθον τὸν λόγον. Ἀρέθα (σ. 143) Νικήτα σχολαστικῷ.
20. Ἐγοῦμαι σε δεξάμενον τὴν ἐπιστολήν. Μανουὴλ Παλαιολόγου (σ. 51) Μανουὴλ Χρυσολωρᾶ.
21. Ἐθέλον, ἀνεψιέ, συμπαρεῖναι. Μιχαὴλ Ἀχομινάτου (σ. 162) τῷ ἀνεψιῷ Γεωργίῳ σεβαστῷ.
22. Θρακάς δὲ ἄρα, ὡς ἔοικεν. Δημητρίου Κυδώνη τῷ αὐτῷ (βασιλεὶ Καντακουζηνῷ) ἐν Burneianus Λονδίνου 75 φ. 191^a.
23. Ἴδου δῆποτε ἀφικνοῦμαι. Φραγκίσκου Φιλέφου (σ. 175) Θεόδωρῳ Γαζῆ.
24. Καὶ ἐξορμώμενόν σε. Μαξίμου Πλανοῦδη (σ. 40) τῷ μεγάλῳ παπῆ.
25. Καὶ ὅποσα μὲν ἐπελαύνουσι. Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου (σ. 148) Δοσιθέῳ Ἱεροσολύμων.
26. Κριτὴς εἰς οἶκον κριτῶν. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 355) ἀν.
27. Λαμπουργγίνος ὁ Βιράγος. Φραγκίσκου Φιλέφου (σ. 161) Θεοδώρῳ Γαζῆ.

28. Λαμπρούς γε παρά σοῦ, φίλτατε παίδων. Δημητρίου Κυδώνη Ἰακώβω Πυρσώλῳ ἐν Βυρνεϊανῶν Λονδίνου 75 φ. 182^α.
29. Μάρκος Κούριος Λενιάτος. Φραγκίσκου Φιλέλφου (σ. 158) Βησσαρίωνι.
30. Μεγάλε, ἐπιφανέστατῶ μοι αὐθέντα. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 333) ἀν.
31. Μελέτω ἐμῆν τῆς ψυχῆς. Κράτητος (σ. 208) ἀν.
32. Μή τοι νομίσης χθὲς ἀμελήσαντά με. Δημητρίου Κυδώνη τῷ βασιλεῖ ἐν Βυρνεϊανῶν Λονδίνου 75 φ. 255^β.
33. Μόλις ὁ θεῖνα τῆς εἰροκτῆς. Μαξίμου Πλανούδη (σ. 57) ἀν.
34. Νῦν ἂν ἐν καιρῷ μοι γέγονεν. Δημητρίου Κυδώνη Ἰσιδώρῳ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Βυρνεϊανῶν Λονδίνου 75 φ. 218^α.
35. Ὁ Κύριος τοῖς αὐτῷ φοιτῶσι. Θεοφάνους Μηδείας (σ. 271) τῷ Χαλκηδόνος.
36. Ὁ μὲν βασιλεὺς ὡσπερ εἰώθει. Γενναδίου Σχολαρίου (σ. 224) Φραγκίσκῳ Φιλέλφῳ.
37. Ὁ πάντα λαμπρὸς καὶ μεγαλοπρεπής. Ἰωάννου Εὐγενικοῦ (σ. 205) Ἀσάνῃ.
38. Ὁ φιλῶν ἐζήτεις ἔχεις. τὸν Πλάτωνα. Μανουὴλ Παλαιολόγου (σ. 3) [Δημητρίῳ] Κυδώνῃ.
39. Ὁδυνηρὰν ἀγγελίαν ἀκούσαντες. Νικολάου πατριάρχου (σ. 332) Εὐθυμίῳ Ἀντιοχείας.
40. Οἶα θρᾶς, ὦ θαυμάστε; Ἰωάννου Εὐχαΐτων (σ. 75) ἀν.
41. Οἶμαι μὲν οὐδὲν εἰδῶσι σοι. Μιχαὴλ Γαβρᾶ Νικηφόρῳ Ξανθοπούλῳ ἐν Μαρκιανῷ 446 ἀρ. ἐπιστ. 28.
42. Ὅσον γε τῶν ἐμῶν παίδων δρέγομαι τῆς ἐπιδόσεως. Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου (σ. 10) Ἰακώβῳ διδασκάλῳ.
43. Ὅτι τοῦτο τὸ βιβλίον ἐπήγγελλες. Μανουὴλ Παλαιολόγου (σ. 83) τῷ βασιλεῖ τῆς Τραπεζοῦντος.
44. Ὅτι μὲν ὁ σὸς ἀδελφός. Μανουὴλ Ἀδραμυττηνοῦ (σ. 356) Ἀγγέλῳ Πολιτιανῷ.
45. Οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδ' ὁ τέλειος. Φωτίου (σ. 505) Μητροφάνει μοναχῷ.
46. Οὐδεμίαν τῶν εἰς Νυρεμβέργην ἐλεύσεών μου. Μητροφάνους Κριτοπούλου (σ. 324) Γρηγορίῳ Κουεκλίῳ.
47. Οὐκ αἶδε τοὺς πνευματικῶς. Νικολάου πατριάρχου (σ. 336) Πέτρῳ Ἀλανίας.

48. Οὐτ' εἰ σιγῶν ἄχει παντός. Μιχαήλ Γαβρᾶ Βρυεννίῳ ἐν Μαρκιανῶ 446 ἀρ. ἐπιστ. 9.
49. Πανσέβαστέ μοι αὐθέντα. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 320) ἀν.
50. Πάντα μοι καλὰ καὶ δίκαια. Ἰωάννου Εὐχαΐτων (σ. 73) ἀν.
51. Πάντα χρῆ προσδοκᾶν. Γρηγορίου Ἀκινδύνου ἀν. ἐν Μαρκιανῶ 155, ἀρ. ἐπιστ. 35.
52. Παρὰ τῆς ἐμοὶ ποθεινοτάτης γραφῆς σου. Γενναδίου Σχολαρίου σὺ 286) τῷ αὐτῷ (= Ἰωάννη μαθητῇ).
53. Παρενέτυχον ἀληθῶς, κάλλιστε ἀδελφέ. Μιχαήλ Ψελλοῦ (σ. 483) Ζωμῆ κριτῇ Ὀφικίου.
54. Περὶ τῆς ἐννοίας τῶν συγγραμμάτων σου. Νελλου Καβάσιλα (σ. 246) Νικολᾶ Καβάσιλα.
55. Πολλαῖς πρότερον καὶ ποικίλαις περιπεσῶν. Ῥαοῦλ Μετοχίτου Ἀλεξίῳ μεγάλῳ δομestικῷ Λάσκαρι τῷ Μετοχίτῃ ἐν Ἐσκουριαλείῳ Ψ-IV-1 φ 327^α.
56. Πολλῶν ὑπὲρ τῆς προτέρας εὐνοίας χαρίτων. Γενναδίου Σχολαρίου (σ. 312) Ἀλεξίῳ Λάσκαρι.
57. Σὺ δὲ ἄρα Κάλχας τις ἦσθα. Δημητρίου Κυδώνη τῷ δεσπότῃ ἐν Βυρνεϊανῶ Λονδίνου 75 φ. 200^α.
58. Συνεῖή μοι καθ' ἑαυτόν. Ῥαοῦλ Μετοχίτου ἀν. ἐν Ἐσκουριαλείῳ Ψ-IV-1 φ. 388^α.
59. Τὰς νῦν καλάνδας πανηγυρίζουσι. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 314) τῷ αὐτῷ (;).
60. Τὰς σὰς ἀρετὰς αἰ μοι θαυμάζοντι. Θεοφάνους Μηδεῖας (σ. 272) Μανουήλ Παλαιολόγῳ.
61. Τὴν διάπτυρον ἔφεσιν τῆς ὑμετέρας ὀμιλίας. Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου (σ. 77) Παλασίῳ μεγάλῳ σκευοφύλακι.
62. Τὴν τοῦ κήρυκος φωνήν. Φωτίου (σ. 365) Μιχαήλ σπαθαροκανδιδάτῳ.
63. Τί τοῦτο πέπονθας, θαυμασιώτατ' ἀνδρῶν; Γενναδίου Σχολαρίου (σ. 190) Λουκᾶ Νοταρᾶ.
64. Τιμε πάτερ, ἐναγχος ἐξ ὕπνου μοι γενομένῳ. Θεοφάνους Μηδεῖας (σ. 260) Ἰγνατίῳ Εὐφημιανῶ.
65. Τιμιώτατε πάτερ, αἱ τοῦ σώματος ἀρρωστίαι. Γενναδίου Σχολαρίου (σ. 220) Ἀμβροσίῳ Τραπερσάρῳ.
66. Τίς ἂν εἴην ἐγὼ, οὐ καὶ ἐμοῦ λόγον. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης (σ. 321) ἀν.
67. Φιλοτιμία τῆς θείας ἀντικρυς χάριτος. Ἰωάννου Εὐχαΐτων (σ. 91) ἀν.

68. Φόβος ὃν ἐφρόνισέ φησιν ἤλθέ μοι. Μιχαὴλ Ἀκομινάτου (σ. 79)
Δημητρίῳ Τορνίκῃ.
69. Φρόνησις καὶ ἀνδρεία ἐξ ἴσου εἰσὶν ἀναγκαῖαι. Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου (σ. 28) τῷ υἱῷ Σκαρλάτῳ.
70. Χαῖρε, χαῖρε νῦν ὡς ἀληθῶς. Ἰωάννου Εὐγενικοῦ (σ. 173) Γενναδίῳ Σχολαρίῳ.
71. Χρῦσέ μοι ἀδελφε. Ἰωάννου Εὐγενικοῦ (σ. 204) Ἀμοιρούτζῃ.
72. Ὡδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν. Θεοφάνους Μηδεῖας (σ. 264) τῷ αὐτῷ (= τῷ μεγάλῳ ἐκκλησιαρχῇ).
73. Ὡν ἐμελλόν τῆς κατ' ὄψιν ὀμιλίας. Ἀδήλου ἀν. ἐν Βιενναίῳ 344
φ. 74^α.
74. Ὡς καλῶς ὁ βίος εἶχε. Μιχαὴλ Γαβρᾶ Θεοδώρῳ Μοσχάμπαρ ἐν
Μαρκιζινῷ 446 ἀρ. ἐπιστ. 23.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΕΠΙΣΤΟΛΟΓΡΑΦΩΝ

(Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν
τῶν ἀρχῶν ἐπιστολῶν).

- Ἀδραμυττηνὸς Μανουὴλ 11, 44.
- Ἀκίνδυνος Γρηγόριος 51.
- Ἀκομινάτος Μιχαὴλ 12, 15, 21, 68.
- Ἀρέθας 19.
- Γαβρᾶς Μιχαὴλ 41, 48, 75.
- Γεννάδιος Σχολάριος 36, 52, 56, 63, 65.
- Εὐγενικὸς Ἰωάννης 17, 37, 70, 71.
- Εἰδοτάδιος Θεσσαλονίκης 6, 10, 18, 26, 30, 49, 59, 66.
- Θεοφάνης Μηδεῖας 35, 60, 64, 72.
- Ἰωάννης Εὐχαΐτων 9, 40, 50, 67.
- Καβάσιλας Νεῖλος 54.
- Κράτης 31.
- Κριτόπουλος Μητροφάνης 46.
- Κυδώνης Δημήτριος 7, 14, 22, 28, 32, 34, 57.
- Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος ὁ ἐξ ἀπορητίων 25, 42, 61, 65.
- Μετοχίτης Ῥαοῦλ 55, 58.
- Νικόλαος Α' πατριάρχης 39, 47.
- Παλαιολόγος Μανουὴλ 3, 8, 20, 36, 43.
- Πλανούδης Μάξιμος 5, 24, 33.
- Σχολάριος. Ἴδε Γεννάδιος.

Φίλελφος Φραγκίσκος 23, 27, 29.

Φώτιος πατριάρχης 1, 13, 45, 62.

Ψελλὸς Μιχαὴλ 2, 4, 16, 53.

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΠΑΡΑΛΗΠΤΩΝ

(Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουσιν εἰς τὸν αὐξοῦντα ἀριθμὸν τῶν ἀρχῶν ἐπιστολῶν).

Ἀσάνης 35.

Βαρδάνης Γεώργιος 12.

Βασίλειος βασιλεὺς 13.

Βησσαρίων 28.

Βρυέννιος 44.

Γαζής Θεόδωρος 22, 26.

Γεννάδιος Σχολάριος 66.

Γεώργιος σεβαστὸς 20.

Γουδέλης Λέων 18.

Δοσίθεος Ἱεροσολύμων 24.

ἐκκλησιάρχης μέγας 68.

Εὐθύμιος Ἀντιοχείας 39.

Εὐφημιανός. Ἴδε Ἰγνάτιος.

Ζωμής κριτὴς Ὀρμικίου 49.

Θεοφάνης διάκονος 2.

Ἰάκωβος διδάσκαλος 39.

Ἰγνάτιος Εὐφημιανός 60.

Ἰοίδωρος Κωνσταντινουπόλεως 32.

Ἰωάννης μαθητὴς Γεωργίου Σχολαρίου 48.

Καβάσιλας 14.

Καβάσιλας Νικόλαος 50.

Καλοκαιρὸς Ἰωάννης 15.

Καντακουζηνὸς βασιλεὺς (Ἰωάννης) 15.

Κουέκκιος Γρηγόριος 43.

Κυδώνης (Δημήτριος) 8, 36.

Λαυίθης 11.

Λάσκαρις Μετοχίτης Ἀλέξιος μέγας δεσπότης 51.

Λέων πρωτοσπαθάρης καὶ κριτὴς Μακεδονίας 47.

λογοθέτης δρόμου 3.

Μαυροκορδάτος Σκαρλάτος 65.

Μελχισεδέκ 5.

- Μετοχίτης. Ἰδε Λάσκαρις.
 Μητροφάνης μοναχὸς 42.
 Μιχαὴλ σπαθαροκανδιδῶτης 58.
 Μοσχάμπαρ Θεόδωρος 69.
 Νικήτας σχολαστικὸς 19.
 Νικηφόρος. Ἰδε Χειλᾶς.
 Νοταρᾶς Λουκᾶς 59.
 Ξανθόπουλος Νικηφόρος 38.
 Παλαιολόγος Μανουὴλ 56.
 Παλάσιος μέγας σκευοφύλαξ 57.
 παπίας μέγας 23.
 Πόθος 3.
 Πολιτιανὸς Ἄγγελος 41.
 Πυρόπωλος Ἰάκωβος 27.
 Σχολάριος, Ἰδε Γεννάδιος.
 Τορνίτης Δημήτριος 64.
 Τραβερσάρος Ἀμβρόσιος 61.
 Τραπεζοῦντιος βασιλεὺς 40.
 Φίλειφος Φραγκῆσκος 34.
 Χαλκηδόνος ἀρχιερεὺς 33.
 Χειλᾶς Νικηφόρος πρίγκιψ 17.
 Χρυσολωρᾶς Μανουὴλ 19.